

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:

Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDAȚIA:

Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Alexandru Ni-
colescu, Dr. Alexandru Rusu și
Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Admi-
nistrația:

•Cultura Creștină.
Balázssfalva.

Centrala reuniunilor noastre mariane.

— Din prilejul publicării »proiectului de statute« a reuniunii femeilor gr-
catolice române din arhidieceză. —

Incă prin Martie al acestui an s'a tipărit aici în Blaj „ad
instar manuscripti“ un „proiect de statute“ al unei centrale
a reuniunilor noastre de femei din arhidieceză. Proiectul s'a
trimis apoi pe calea oficiilor protopopești la toți proșii noștri
mai de seamă, și cu deosebire la aceia cari au în parohiile
lor reuniuni de femei, pentru ca, ținându-se seamă și de obser-
vările juste ce se vor face din partea acestora, să se poată da
la timpul său o formă cât mai corespunzătoare redactării de-
finitive a statutelor din chestie.

Am studiat și noi acest proiect de statute, lucrat după
statutele similare, puțin îngrijite, din dieceza gherlană, și suntem
de părerea că a fost un gând foarte bun acela, de a nu veni
dintr'odată cu statutele gata, ci numai cu un proiect al lor,
care va putea fi supus unor îndreptări pe cât de folositoare
pe atât și de necesare. Proiectul nostru arhidiecezan are anume,
după părerea noastră, câteva lacune și greșeli destul de însem-
nate, pentru suplinirea respective corectarea cărora este foarte
bine, că s'a lăsat deschisă pomenita cale a anchetei dispuse.
Preoțimea noastră din afară, în sinul căreia sunt atâția cari pot
și voesc să spună o vorbă cuminte — sprijinită poate pe o expe-
riență mai îndelungată — în aceasta chestiune atât de importantă,
a primit, pe cât știm, cu multă însuflețire inițiativa din centru,
și nu ne îndoim că în curând vor sosi, din toate părțile, răs-
punsurile așteptate. Pe temeiul acestora, la cari vom alătură,

la timp potrivit, și părerile noastre, se vor închiegă statutele definitive ale centralei plănuite, în cadrele căreia pulzul de viață al mișcării noastre marianiste va trebui să bată cu mai multă putere, și să producă mai multă roadă ca până acum.

Dar nu relevarea acestor lucruri este proprie scopul șirelor de față. Iși va avea poate și aceasta importanța ei, în direcția, că observările ce se vor face din afară pe marginea proiectului, vor fi poate mai obiective și fără considerări la persoanele cari au lucrat proiectul — numele căroră eră poate mai bine, dacă, din acest motiv, nici nu s'ar fi comunicat cu protopopii —, dar scopul nostru e mai cu seamă, să ne exprimăm bucuria sinceră ce o simțim pentru acest început de organizare internă, făcută în timpul războiului pentru vremea de pace ce are să vină. Nespus de mare este binele, pe care poate să ni-l aducă, pe întreagă linia, consolidarea convingerilor religioase în sufletele credincioșilor noștri, și după ce reuniunile mariane s'au dovedit de mijloace foarte potrivite pentru acest scop, o propagandă mai intensivă, făcuta de sus, în interesul lor și gândul unei mai strânse organizări a celor existente, vine ca o adevărată revelație. Când pâr. mitropolit Victor spune, în scrisoarea adresată către toate oficiile protopopești, că „apreciind noi binele spiritual ce rezultă pe urma lor (a reun. mariane de femei) în singuraticele noastre parohii, am hotărît în interesul unei activități și mai intensive și uniforme a acestora să le dăm o organizație mai sistematică, centralizându-le într'o reuniune matre arhidiecezană“, cuvintele aceste trebuie luate, așa cum sunt, ca un puternic îndemn arhieresc venit la timp foarte potrivit. Pe urmele lui, avem convingerea, că lumea noastră va începe să se agite tot mai mult în această direcție, formând din reuniunile mariane o adevărată fortăreață modernă în sinul bisericii noastre. Și pornit odată curentul organizării interne într'o direcție, el va rodi desigur cu multă îmbelșugare și pe alte terene.

Războiul mondial, care a scos la lumină multe rane și pe trupul bisericii noastre, pare a se apropia de sfârșit. Cu acest sfârșit al războiului, dorit astăzi de lumea întreagă, se va începe însă — căci va trebui să se înceapă —, o luptă de principii, de concepții de viață, generalii și comandanții căreia vom fi noi preoții, propovăduitorii din amvon ai păcii divine. Și pentru ca în această luptă să putem avea șanse de izbândă, neapărat trebuie să ne gândim la o strângere a rândurilor noastre.

Centralizarea reuniunilor noastre de femei, și propaganda ce se face în interesul lor, ni-se prezintă ca un foarte serios început în această direcție, și de aceea o salutăm cu toată căldura sufletului nostru.

La muncă deci, și cu Dumnezeu înainte!

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Din viața și activitatea primului episcop sufraganean român din Oradea-mare, Meleție Kováts.

Turburările din 1751—54. „Craiul Românilor“.

(II.)

Mișcările pornite contra episcopului Meleție, îndată după ocuparea scaunului episcopesc,¹⁾ nu se restring numai la limitele Orăzii, ci, deși fără zgomot, ele se extind și asupra celorlalte parohii remase în neunire. În memorandumul preoților uniți, adresat eppului latin Forgách, se face amintire, că umbliă preoți vagabunzi prin Bihor, că se țin conventicule ici și colo; iar din actele comisiei din 1754 învederat apare, că circulara mitropolitului din Carloveț, trimisă Hălmăjenilor, a ajuns și prin Bihor.²⁾ Ma actele aceste vorbesc despre trei circulare, în cari poporul neunit este îndemnat să perziste în „*legea sârbească*“ și să-și ceară episcop sârb, fiind și ei *Sârbi*. Conflictele de iurisdicțiune ivite între episcopii Meleție și contele Forgách erau cu mult mai binevenite decât ca meșterul pescuirii în tulbure, mitropolitul Nenadovici, să nu le fi exploatat. Dealtmintrelea: inter duos litigantes tertius gaudet, e zicală veche și binenimerită.

Până ce amintiții episcopi se certau, însinuau la Curte, apoi aranjau diferite demonstrări, unul contra celuilalt, Nenadovici, ajutorat acum și de calvini, cari priveau cu ochi răi unirea Românilor, își chiamă pe oamenii săi vechi, probați în lupte, neînfricați în pericole și rezoluți față cu orice urmări. Aceștia erau: Gavril Ghiuro (Gyuro) alias Cioroș din Sârbi, Petru Drimbău din Brusturi, apoi protopopol din Peșteș, Gheorghe, preotul din Tinăud ș. a. Indată ce primesc circulara mitropolitului, aceștia cutrieră satele, nu numai cele ne-

¹⁾ Cf. Această revistă 1914, p. 303.

²⁾ Cf. Dr. A. Bunea, Petru P. Aron șcl., p. 61.

unite, ci și cele unite, unde provoacă pe preoți și popor să treacă iarăș pe partea vlădicului din Arad; iar când aceasta nu folosește, amenință ma și *bat* preoții, scoțându-i la hotare. Ilie Popa, preot în Ponoară, se plânge cătră comisia din 1754, că protopopul din Peșteș, Gheorghe, a mers la el pe vremea Rusaliilor (în anul 1752), cu preotul din Tinăud și „numai ce a început a grăl hulă de mine — cuvintele lui Ilie Popa — inaintea oamenilor, să nu mă ție popă, că sunt un hunțut unituș și în soboru lor nu le trebuesc să știu eu sfaturile lor, că are el popi diai lui de va pune în locul meu, iară eu dacă am zis pentruce trăiaște (poate grăiaștel) derept ei au început a mă ocări de mumă și a dă cu paltaole în cap (!), iară eu neavând nemica în mîni numai ce am pus mînila goale diasupra capului, deci care diagetele mi liau frânt din cheeturi depre carea o belit carnia de pre ia de si acum să cunosc semnele pe diagetemi“.¹⁾ S'a plâns; firește eppului Meleție, însă nepuțînd acesta pedepsi pe făptuitorii de rele, se roagă acum de comisie să-i pedepsească. Altă jalbă — între cele multe — este a preotului Simion din Josani. Acesta se plânge lui Meleție, în contra popii Lascău din Dubricinești și a celui din Butani (?), căci „acest popă din Dobracinești cu hula și scandalele ce face cătră oameni pe de laturi ce și prin satul meu totdeauna oumblă rășnind ca un leu pre la toate casele și la crăcimă și în toate locurile, ori la botezuri, ori la petrecanii, zăcînd că... în suflet și în șapte suflete cu besearca mea și alte carile nu le putem spune pentru grozăvia lor și viind (in) satul meu a boteză cu furcă de hier și țiindu-o lăngă sine până botează pruncii și mănâncă ospățul cu oamenii, tot în mână o ține și zicînd de șapte suflete, că de maș face (poate duce!) eu acolo, ar face cu mine ospăț“.²⁾ Se roagă deci să-l scape de năcazurile aceste.

Mai mari erau turburările pe Luncă și Bărcău. Aici umblau doi „misionari“ ai vlădicului Sinezie, apoi vicariul acestuia, numit de popor și preoți „Ixiar“. Aceștia amenințau preoții cu gloabe (de 500 galbeni) și cu bătăi; pre alții li cită însuș Sinezie în Oradea, la sine, și vai de el, dacă denegă atărnarea. Preotul din Sârbi, Nicolae, eră în cel mai mare foc, căci corifeul Gavril Ghiuro, locuia în satul lui. Dar nici nu a trebuit să aștepte mult. Căci iacă numai că se trezește cu o adunare

¹⁾ Dr. Gh. Alexici, Pagini din trecut, p. 11 și 12. ²⁾ Idem, p. 7 și 8.

poporală, convocată în Sârbi de Gavril Ghiuro, invitați fiind și consoții din satele vecine. Rezultatul adunării a fost, că pe preotul Nicolae l-au scos afară din sat; iar celor prezenți li-s'a poruncit să facă asemenea și pe alte sate. Exempla trahunt. Ciuăgani (Kővágh) nu numai că l-au alungat pe preotul lor (Mihaiu), ci și vasele sacre le-au dat afară din biserică. Din Ciutelec îl alungă pe preotul Ioan Lup. Tot acesta spune cu ocaziunea investigării ținute în Oradea, că vicarul din Arad le-a poruncit prin citări, trimise din sat în sat, să se adune undeva, în careva sat de pe Luncă, unde vor pertracta agendele curente.¹⁾ În *Láz* poporul l-a tras la judecată pe preotul Ștefan și deoarece nu s'a prezentat, l-au pedepsit cu 2 floreni; oprindu-l dela biserică; potirul și celelalte vase sacre le-au ținut la ei. Altă vină n'a avut, decât că s'a mărturisit de unit. Tot cu acest preot s'a întâmplat și un alt năcaz. Anume venind din Oradea, dela vicecomite, unde dimpreună cu protopopul, Mihaiu Aron, și cu preoții alungați au cerut ocrotire față cu neuniții, inevitabil a trebuit să treacă prin Sârbi, unde a mers la preotul local. Indată după sosire, iată numai că și Gavril Ghiuro își face apariția cu alți trei soți de ai lui. Aceștia l-au luat la întrebare că unde a fost, doar la episcopul neunit? Preotul Ștefan le-a răspuns, că n'are nimic de cercat la el. Atunci Ghiuro cu soții au năvălit asupra lui cu bâtele, înjurându-l în mod nedescriptibil, apoi înfierbântându-se Ghiuro l-a prins de piept pe preotul Ștefan și a sbierat: „Du-te, că te zdrobesc și te strivesc; eu sum *craicul românilor*, de porunca mea trebuie să vă țineți toți“,²⁾ și cu aceasta l-a alungat nu numai din casa parohului, ci și din sat. Pe preotul Ioan din Chiraieu l-a globit cu 3 mărieși, pentru că ținea la unire. Tot așa au făcut cu preoții din Nădariu, Fegernic, Ciohau, Sărsig, Ciulești, Derna, Bojeiu, Voivodeni, Baromlacu, Șavaieu, Suiugd, Ghetea, Monospetreu, V. Avram Fancica și Piscolt.³⁾ Astfel pe preoții uniți îi scot din biserică, iar locul lor îl ocupă neuniții și nu pe cum se cuvine unor fețe bisericesti, ci ca furii și tâlharii de codru (montani) cu furci de fier în mână, amenințând pe uniți cu moarte.⁴⁾

¹⁾ Arh. cott. Bihor. Protocolul XII, p. 575.

²⁾ „Apage sis, conteram te et confringam, ego sum Valachorum rex, a nutu meo tenentur dependere“. Rugarea preoților uniți către eppul latin. Arh. cottului Bihor, prot. XII, p. 638 și urm.

³⁾ Arh. cott. Bihor. Investigația din 22 Aug. 1754.

⁴⁾ Idem. Prot. XII, p. 638 urm. Cuvintele vic. Fábri.

La vederea atâtor crime săvârșite de „Craiu Românilor“ și soții, nici curtea episcopescă latină nu putea rămâne nepăsătoare. Până aci considerau plângerile preoților uniți de căințe aduse spre înmuierea episcopului Forgách. Acum însă a trecut gluma! Vicariul latin Iacob Fábri protestează în fața comitatului, că vicariul episcopului Sinezie, numit de comun „Ixiar“¹⁾ umblă din sat în sat, în numele episcopului din Arad, dând circulare, că dacă preoții uniți în decurs de trei zile nu-și vor scoate scrisori (certIFICATE) dela el, să fie scoși din comună, amenințându-i și cu pedeapsă de 500 ducați. „Cunoscut este celor dela comitat — zice vicariul Fábri —, că în Chiuag (Kövág) nu numai paramentele și vasele sacre au fost scoase afară din biserică de Teodor Corceg (Korcsegh), ci încă și sfânta Cuminecătură a fost aruncată din biserică; apoi au alungat pe preot și numai prin abjurarea unirii au putut rămâne în comună — tot din mandatul lui Ixiar“. Spune mai încolo, că Gavril Ghiuro, este păzit cu străji, ca nu cumva să i-se întâmple ceva; iar soții de lucru sunt: Petru Drimbău din Brusturi, și Gligor Erdélyi din Spinuș. Este de temut — zice mai departe Fábri —, că nu cumva „natio haec valachica aliunde in omne scelerum genus multum proclivis“, să facă turburări mai mari.²⁾ Și de altmintrelea toți cei din tractele Luncii, Barcăului și a Bistrei afirmă, că ei nu voiesc să fie uniți, și că nici în parohii nu voiesc să sufere pe uniți; de unde până la dispoziția următoare să primească pe preoții uniți, iar pe resvrătitori să-i încarcereze.³⁾ Protestul vicariului Fábri n'a fost altcum decât o replică la memorandumul iscălit de „egész rácz valláson lévő népek“ — întreg poporul de legea sârbească, înaintat v.-comitelui cottens în 24 Nov. 1753. În acesta expune poporul neunit, „că cu mare cinste a primit și văzut porunca și încredințarea vicespanului referitoare la preoții uniți, dar cine l-a informat pe vcomite, rău l-a informat, căci nu numai satele: Sârbi și Spinuș au făcut lucrul acela, ci toți de pe Luncă, Bărcău și Bistra, cu o învoire, căci nu cei trei oameni numai, ci toți, câți sunt în legea grecească au făcut aceasta... noi pe episcopul Milintie nu-l cunoaștem, căci ni-a dat nouă Maiestatea Sa Doamna noastră episcop de legea noastră, cari

¹⁾ Despre „Ixiar“ se susține până acum, că e nume, dar mai nou s'a adevărit că înseamnă ocupațiune: vicar.

²⁾ Congreg. cottensă Bihor din 3 Dec. 1753. Arh. cott. Prot. XII, p. 554.

³⁾ Congr. cott. Bihor din 3 Dec. 1753. A cott. Prot. XII, p. 554.

suntem în *legea sârbească* și pe acela îl cunoaștem (a ki mint közönségessen rácz vallásban vagyunk), carele este Széneszie Nadovics (és annak ismerjük ugy mint Szeneszie Nadovicsot)¹⁾; zic apoi mai departe, că ei nu sunt uniți și nici nu voiesc să fie uniți, căci împărăteasa nu voește să altereze pe nimenea în religiunea lui; ci preoții uniți voiesc să-i facă cu puterea uniți, dar ei nu vreau și mai mult nu-i mai sufer, ci meargă în știrea Domnului unde sunt uniți — zic ei —, să nu creadă ișpanul informatorilor uniți, pre cari sunt siliți să-i alunge.²⁾

Post festa, reîntors la reședință, pe la începutul anului 1754, eppul conte Forgách, se pune în capul lucrărilor, drept că, cam târziu! îl îndeamnă la aceasta și rugarea, fără de dat, a Românilor uniți de pe Luncă și Bărcău, în care expun, că i-au *silit* să alerge „la el, ca la păstorul suprem și îndeosebi puternic protector“, evenimentele petrecute la ei. Anume, că pe preotul Ștefan din Laz „plebs rastica“ l-a tras la judecată, ș. a. (vezi mai sus) și că de 18 ani decând au trecut la unire, nime nu li-a făcut nimic, ci numai decând a venit vlădica din Arad la Oradea sunt persecutați uniții.³⁾ În 10 Ian. 1754 se adresează eppul Forgách către cancelaria regească. Expune plângerea clerului unit, rugând pe împărăteasa, să ia dispozițiile necesare, căci turburările deja existente numai prin dispoziții regești se pot liniști. În 13 Ianuarie 1754 iarăș scrie Forgách cancelariei. Se căește „că neamul acesta vrășmaș unirii, îndârjit în schismă, ori dela început, ori prin venirea episcopului neunit și încrezut în promisiunile aceluia, nu scapă nici o ocaziune ca să nu insulte unirea... Ci dacă au cutezanță să facă astfel de lucruri în absența eppului (Sinezie), ce vor face în prezența lui?“ Se roagă deci, ca împărăteasa să ia sub ocrotirea Sa cauza unirii. Expune apoi, că mai nou și-au des-

¹⁾ Arhiv cottului Bihor. Este scrisă ungrește; din o investigația de mai târziu reiese, că autorul memorandumului a fost notarul din Sârbi, cu numele: Vultur. Tot de aici se vede că Românii-Sârbi nici numele episcopului, ori a mitropolitului nu-l cunoșteau, numindu-l pe episcop „Sinezie Nadovici“, câtă vreme eppul era Sinezie Jivanovici, iar mitropolitul era: Paul Nenadovici.

²⁾ Subscriși: Gabriel Pap, Nadántelekensis, Michael Aron archidiaconus Kővághiensis, Sebeskörösy archidiaconus Tothfalusiensis, Nicolaus Toth juratus, Fegyvernekiensis Demetrius, Széltáloensis Theodorus P., Csokaensis Stephanus P. supl. juratus, Cselanosiensis Zach. P., Kis-Láziensis Stephanus P., Alsó-Dernaiensis Petrus P. jud. notarius, Királyiensis Ioannes P., Bozaiensis Michaél P., Csehtelekiensis Alexander Pap.

chis neuniții școală în mijlocul orașului, cu toate că în satul vecinaș Velența, au biserică și școală cu învățător; nici nu din lipsă au deschis școală, ci numai ca să producă turburări între uniți. Se roagă, ca împărăteasa să pună odată capăt turburărilor neuniților, iar episcopului să nu i-se permită mai mare iurisdicțiune și putere, decât superintendenților confesiunilor helvetice și augustiane; aibă iurisdicțiune în locul reședinței, unde pot merge aderenții lui, precum și până aci au mers.¹⁾ La rugarea aceasta alătură și rugarea uniților din Oradea, adresată lui, în contra neuniților. Anume se plâng, că în ziua de anul nou (1754) preotul neunit din Velența a umblat — din prilejul alegerii magistratului orășenesc — din casă în casă, ca să-i șteargă pe toți candidații uniți din listă, fiind aceia periculoși pentru neuniți. Și totuș alegându-se unul de jurat, Gheorge Costa, neuniții au năvălit asupra lui, l-au înhățat de păr, și dacă nu veneau alții, să-l scoată, doar și moarte de om ar fi făcut. Mai departe neuniții cu cuvinte de aceste îi apostrofează: „mergeți în iad, unde au mers și strămoșii voștri uniți; popii voștri sunt draci, iar voi câni de lege netrebnică!“²⁾ Tot aici expune și chestia școlii de lângă Peța (Oradea-Ujváros).

La rândul lor, neuniții încă nu slăbesc din căințe. Așa în 16 Ian. 1754 se căiesc cătră eppul Sinezie, că pe membrii magistratuali neuniți, externi și interni, i-au scos din magistrat, cu toate că până aci au fost aleși fără de considerare la religiune. (Cred, motivul va fi fost maltratarea lui Costa). Apoi, că eppul Forgách a prins pe preotul neunit din Nogiorid (Nagy-Irik, parohie sub patronatul latin) și l-a băgat în temniță, iar în sărbătorile Crăciunului a pus popă unit, a deschis biserica și a silit poporul să meargă la liturghie. Tot acest episcop ar fi prins în 11 Ianuarie 1754 doi preoți din districtul Beliului, pe Ioan Popovici din Groși și pe Pasca din Arcoș, și i-a băgat în temniță în curtea sa episcopescă, tot pentru neunire.³⁾ Neuniții de pe Luncă, Bărcău și Bistra se căiesc tot cătră Sinezie, că comitatul a trimis la ei un jude, care i-a silit, că pe popii uniți (despre cari nu știau nimic înainte de aceea), alungați din câteva sate, să-i primească îndărăt. Ei pentru aceea

¹⁾ Subsc. Varadini, 13 Ian. 1754. Paulus comes Forgács eppus varadiensis L. S. arh. cott. Fasc. XXXV. v. 7, nr. 6. Prot. XII, p. 642.

²⁾ Tot acolo.

³⁾ Arh. cott. originalul in illyrico.

i-au alungat, căci au înțeles dela domni, că în care sat sunt uniți preoții, și ei (poporul) sunt uniți. Deci ei, fiindcă uniți nicicând n'au fost, nici nu voiesc să fie, i-au spus judele că nu-i primesc mai mult, ce auzind acela a răspuns, că va trimite două companii de presidiari să-i prindă și să-i bage în temniță. Se roagă deci, ca eppul Sinezie să transpună jalbele la împărăteasa, căci ei deja sunt citați la comitat.¹⁾ Instanțiile aceste Sinezie, petrecând pe vremea aceea la Carloveș, le înaintează în 29 Ianuarie 1754 mitropolitului Nenadovici, cu rugămintea, să întrevină la împărăteasa, căci eppul Forgách tot mai grave violențe face poporului neunit.²⁾ Intimatul împărătesei referitor la jalbele acestea sosește la comitat în Martie 1754. Cuprinde următoarele.

În chestia episcopului din Arad și a vicariului, cari ambii petrec în Oradea-Velența, împărăteasa Maria Terezia cere scrisorile trimise de vicariul, în formă de circulare, pentru convocarea preoților, scrisorile episcopului, precum și a vcomitelui trimise neuniților, încât se poate în original; apoi documentele necesare pentru a dovedi, că pe cine a sedus eppul ori vicariul la părăsirea unirii; cine, când și unde a apostatat; cine, cu numele, a alungat pe preoții uniți; cine a fost autorul memorandumului adresat vicecomitelui în numele întregului popor sârbesc; cu știrea eppului a fost făcut, și prin cine a fost prezentat vcomitelui? Informațiunile primite cons. locțiitor să le susțearnă direct împărătesei. Pretinde apoi, să înșire satele, din cari au fost expulzați preoții uniți; pe aceia comitele să-i reaplice, iar dacă singur n'ar fi în stare, să ia în considerare și puterea episcopului Nenadovici. Mai departe îi poruncește judele Ștefan Șantha să petreacă cu atențiune observarea legii referitoare la bisericile grecești; iar pe cei, cari ar încercă să meargă la eppul Sinezie să-i amenințe cu pedeapsă de 100 băte; iar deoarece arhiepiscopul Nenadovici pârește pe episcopul latin, că a încarcerat patru preoți, dacă afară de apostasie, nu au altă vină, să fie puși pe picior liber, așteptându-se dispozițiile necesare. De altă parte comitatul e advertizat, ca pe Greci să-i lase în bună pace, conform dispozițiilor din 24 Sept. 1753, iar episcopului, în cauza vizitațiunii, până la

¹⁾ Titlul: Instanția incolarum Graeci-ritus non unitorum in districtibus Lonka, Besztercze et Berettyó degentium mihi Synesio Schivanovics eppo Aradiensis submissa. Orig. în românește. Arh. cott. Prot. XII. p. 646.

²⁾ Dat. Carloviczij die 29 Ian. 1754. Iscălit Synesius Schivanovich.

dispozițiile proxime, să nu i-se opună, și în urmă să facă arătare, că de când și câte școli catolice, câte unite și câte neunite sunt în Oradea, și prin cine au fost ridicate? ¹⁾

În afacerea episcopului neunit, cons. locțiitor avisează comitatul, că în comisia pentru câștigarea documentelor reperate, numește de președinte pe vcomite, iar lângă el pe juzii dela tablă Lad. Șantha și Ioan Csernyánszky, apoi pe Adam Belliczay, judele nobililor, cu practicantul lui. Iar, de oarece în intimat se poruncește, ca pe preoții expulzați imediat să-i reaplice, în cauza aceasta se exmit judele Adam Belliczay cu practicantul, cari vor avea datorință să facă raport în scris despre cele experiate. La caz, când preoții nu se vor putea reaplica, în virtutea intimatului împărătesei să ceară ajutorul mitropolitului Nenadovici. ²⁾

În 20 Aprilie 1754 judele Emeric Buday pleacă în satele, de unde au alungat preoții. Descalcă în Sârbi. Aici convoacă poporul din sat. Preotul Nicolae se refugiase în Fegernic. L-a învitat și pe el. Însă poporul și cu deosebire corifeul, Gavril Ghiuro, au produs turburări mari, așa încât judele, fără nici o ispravă, a trebuit să părăsească comuna. Despre reprimirea preotului nici nu voiau să audă. De aici a purces la Chiuag (Kővágh), dar nici aici n'a făcut mai mare ispravă. Din Chiuag a mers la Spinuș (Hagymádfalva). Auzind despre sosirea judeului poporul din Spinuș, Nădariu și Ciulești, au tras clopotele într'o dungă, făcând zgomot și turburări mari, apoi au fugit în pădurile și satele vecine, iar judele s'a dus la baronul Huszár, petrecând acolo noaptea. În ziua următoare, auzind că Nădărenii și Ciuleștenii încă au avut parte în alungarea preotului, a mers și la ei. Aici s'a adunat foarte mult popor de pe Luncă, Bărcău, Bistra și Criș. Au ales o comisie de 500, cari au cercetat pe jude la locuința lui. Aici judele le-a citit decretul cons. locțiitor, pe cum și porunca cottului, ca să-l readucă pe preot; ei însă l-au prins pe preot, l-au înfundat într'o trăsură și l-au dus în pădure. De aici a trecut la Fegernic și Ciocaiu. Dar nici aceștia n'au primit preotul, ci au dat o declarație, în care expun că au văzut și cinstesc poruncile comitatului. Ei dau împărătesei ceea ce se cuvine, însă pe ei să nu-i molesteze nimeni pentru preoții apostatați; ei nu pot

¹⁾ Iscălit: Comes — Stephanus Keglevics — Arh. cott. Bihor. Prot. XII, p. 638 și urm.

²⁾ Ibidem.

să-i primească, „nu numai pentrucă sunt uniți, ci și aceea le stă înaintea lor, că aceia, când s'au făcut preoți în *legea sârbească* și când i-a hirotonit pe ei episcopul sârbesc, au jurat, că nu vor căută (atârnă dela) alt episcop, decât pe cel sârbesc; jurământul acesta nu l-au ținut, și-au căutat alt episcop; după cum am înțeles și atunci au făcut jurământ, pe cum și sub mâna Ilustr. Domn conte, episcop și comite suprem. Pentru aceea noi vedem, că cu un ochiu nu se pot uita și la ceriu și la pământ, pentru aceea nici preoții nu ar trebui să se joare de două ori cu un suflet, căci Dumnezeu Sfântul oprește jurământul strâmb“.¹⁾ Deci să nu-i năcăjască nimeni, că ei așteaptă să vină mitropolitul cu deputații împărătesei, cari vor publică poruncile împărătesei, că ea pe nimeni nu conturbă în cele religioase — iară ei, Lnncanii, Bistranii, Bârcauanii și cei de pe Valea Crișului, cari sunt de legea grecească, nu vreau să fie uniți.

În congr. cottensă din 26 Aprilie 1754, judele E. Buday raportează cele experiate și deoarece reaplicarea preoților alungați n'a succes în acest mod, amăsurat hotărîrii cons. locțiitor, se decretează, ca să recerce pe mitropolitul din Carloveș, pentru ca să intrevină în favorul preoților uniți. Cursorului i-se votează 12 groși de zi.²⁾

Astfel, neisbutind reașezarea preoților uniți, comitatul cere ajutor dela Nenadovici. Acesta le răspunde în scrisoarea de dat 31 Maiu 1754 și zice, că deoarece comitatul n'a lucrat în conțelegere cu el, acum când comitatul ascultând de cons. locțiitor, singur a încercat lucrul acela, producându-se turburări, ca nu cumva să fie învinovățit cu ceva și neavând nici el mai mare înrîmuriță asupra poporului acela mărginit, se re-

¹⁾ Este interesant pasajul acesta și în ungurește: ... Să nu-i incomodeze „az elpártott papokért, mivel mi nem acceptálhatjuk őket, nem csak azért, mert unitusok, hanem ez is áll ellöttünk, hogy eők mikor papok lettek rácz vallásban és a rácz püspök mikor eöket megszentelte, akkor eők megesküdvén, hogy más püspöket nem keresnek, a Rácz püspökön kívül, azt az Hitet semmiben tartották, magoknak más püspöket kerestek, a mint értettük akkor is megesküdték úgy mint Mságos gróf Püspök és Fő ispány ur eő Ex. keze alá, azért mik látjuk, hogy egy szemivel nem nézhet az Égbe is a Földre is, azért a papoknak sem kéne égy lélekkel kétszer megesküdni, melyet az Isten Eő Szentsége tiltja az hamis hitmondást“. Subs. „Alázatos szolgálai Berettyo, Beczencze, Laksági és Körösvölgyi lakossok közönségessen“. Prot. XII, p. 738 și urm.

²⁾ Tot acolo.

stringe la aceea ce a scris și împărătesei. Anume, că a poruncit deja neuniților, să nu se amestece în chestiile uniților.¹⁾ Astfel a cugetat Nenadovici că va eludă porunca împărătesei. Nu se cugetă și la aceea, că la Curte încă cunosc conținutul literilor împărătești, în cari apriat se spune, că dacă comitatul singur n'ar fi în stare să reaplice preoții uniți, să se ia în considerare și puterea mitropolitului. Deci trebuiau întâiu să încerce singuri, și numai la caz de nesucces să ceară ajutor dela Nenadovici. Firește decretul acesta și mitropolitului i-s'a intimat.

În 20 Iulie 1754 rescrie cons. locț. cottului în chestia preoților izgoniți. Își expune neplăcerea, că n'au putut face destul poruncii împărătești, deci acum să se pună în legătură cu mitropolitul. Totodată anectează și copia scrisorii împărătesei, trimisă lui Nenadovici pe calea deputației aulice în Banatis et Illyricis, emanată în 5 Iulie 1754.²⁾ Din aceasta apare, ca Simeon Popovici a fost încarcerat, fiindcă a răspândit un manifest agitatoric în popor (cel prezentat lui Em. Buday). Pe lângă aceea poruncește împărăteasa să-i dea informațiunile necesare, că: 1. Ce e cauza că nu s'a făcut după mandatul împărătesc reaplicarea preoților și 2. Cine e autorul violențelor făcute în Bihor în contra uniților și cu deosebire în contra lui Ștefan Pap; apoi 3. Cine sunt urzitorii și complicii turburărilor de pe Luncă, Bărcău, Bistra și Ieriu (?), în Sârbi, Fegernic, Chiuag, Spinuș, Teleki, Ciulești, pe Valea Crișului și Ciohau? 4. Să se facă cercetare, cine este autorul manifestului lățit de capelanul Simeon Popovici, el, ori altul, ca cei vinovați să se pedepsească. Poruncește apoi mitropolitului să satisfacă mandatului acestuia, că la din contră va fi lipsit de grația de care până acum a avut parte!³⁾

ȘTEFAN TĂȘIEDANU.

Din tainele unei vieți.

(I.)

I.

Eră prin anii nouăzecișidoi. Toamna, la începutul unui nou an de muncă școlară.

Atmosfera înădușită a vieții de capitală mare, părea că ne curmă respirația, ne moleșia cu totul. Smulși din mijlocul

¹⁾ Ibidem, p. 774—7. ²⁾ Arh. cottului 1754. Fasc. IV. 27.

³⁾ Ibidem, prot. XII, p. 774—7.

vieții tăcute și tignite de provincă, ne impresionă așa de neplăcut mediul nou cu furnicarul aprins de lume pieștriță, agitată, cu zureitul asurzitor de tramvaie.

Prietenul nostru, novițul senin și voios de altădată, pare abătut. Măsură cu pașii lui grei, îndesați coridoarele largi și tăcute, cu miros de tămâie, și în creerii lui, abia mântuiți de grija maturității, se frământă o întreagă lume ideală, clară, fantastică, la care de atâteaori visase în vieța-i zglobie de licean.

Rugăciunile obișnuite le isprăvia tot nu mai a silă și tot timpul liber îl petrece pe lavița din grădina îngustă, sub castanul umbros, desfăcut la piept, răsturnat agale pe spetează, cu pălăria dată pe ciafă, fredonând vre-o arie uitată, ori — de cele mai multeori — bătând nervos tactul unui marș cadențat, cu degetele lui osoase și tremurătoare. Fire neastâmpărată, învăpăiată.

Să se mai distreze și el ca ceilalți, sau să ia parte la câte vre-o discuție aprinsă, alătura de noi, eră aproape cu neputință. Pesimist, melancolic și închis. Iubiă singurătatea închisă și tăcută.

— Ei, lasă, că are să fie și altfel, ziceau bătrânii cu un gest de înțelegere a pornirilor tinerești. Pe semne nu pășisem și noi la fel? Vin exercițiile spirituale, puntea primenirii sufletești. După ele toți suntem alții; iar rugăciunile dese, îngenuncherile, cari îți storc sudori și trezesc în fantazia-ți agitată fel și fel de gânduri deochiate, îți par o ușurare, o distracție plăcută, dulce. Te trezești, că *eul* tău nu mai este cel vechiu, păreții aceia de cari și-se așteptau privirile cu groază, cari te înfiorau, îți par așa de prietenoși. Mirosul de tămâie plăcut; iar creerii tăi înfierbântați, mecanismul acesta încălzit, tainic, măestru, care-ți procură atâtea frământări amare, nopți nedurmite, sunt mai ogoiați; văd în jurul lor altă lume, altă vieță. Și un dor curat de muncă, de-ați croi un caracter bineînchegat, un rost lămurit pentru vieță, de-a-ți făuri o individualitate trainică, care să folosească unui neam întreg, îl simțești cum încolțește în vieța-ți amortită, și stărue să-i dai nutremânt, să-l primenești cu cunoștințe nouă, trecute prin judecata celor mai de seamă bărbați, cunoștințe veșnic nestrămutate, sfinte, cași plămăditorul lor. — Sosiră și exercițiile și ne primenirăm de-abinele.

Abia așteptam acum, să dăm ochi cu noișul nostru, cu prietenul, să-l studiem din fir în păr, să-l descoasem, să-i desfacem inima pătură cu pătură, și se citim premenirea, schimbarea, să-i gratulăm, că-i altul, în haina veche de lut.

Când colo rămănem uimiți. Intre atâtea figuri senine, deschise, a lui părea tot cea veche, închisă, morocănoasă, neîndestulită cu sine și cu împrejurările. Măsură și acum cu pași largi, îndesați, coridoarele și abia apucă să se vadă pe lavița de sub castan, singur, amărit, dus cu gândul în alte părți. O enigmă, un sfinx înzăbrelit, care nu-ți îngăduie să te apropii de el, să-l atingi, să-l trezești la viață.

Il compăttimeam, știindu-l un talent ales, o minte luminată, vânos și sănătos. Țineam de mare păcat să-l lăsăm în grija sorții, să se mistue în frământări zădarnice, pustii și goale, când o biserică întreagă, un neam oropsit își legă atâtea nădejdi calde de schinteierea lui, de talanții bogați, despre cari dase atâtea semne strălucite în liceu. Ce viitor de aur nu-i profețiam atunci, noi tovarășii lui de școală! Il vedeam, — parcă —, cum dă o nouă directivă vieții învechite și ruginite; îl vedeam cu câtă tărie de convingere, cu câtă orientare apără pornirile sănătoase. Vedeam o lume întreagă de idei, de caractere, înfiripându-se în scrisul lui limpede și convingător. Il vedeam urcat pe pedestalul renumelui, învățând, cârmuind și croind noi cărări.

Și cum s'au destrămat toate visurile noastre de odinioară; cum ni-s'au spulberat toate nădejdiile, puse în dânsul!

Trecuseră trei luni încheiate și-o vorbă legănată n'au putut scoate profesorii din gura lui. Îți făcea impresia unui isteric cu toane, unui laș, lipsit până și de cea mai slabă umbră de voință; un încăpăținat, abătut, incorigibil. Lecțiile academice ale iscușiilor dascăli, pentru el erau tot atâtea îngăimări de vorbe goale. În schimb toate scrintiturile cugetătorilor vechi și noi le primea de bani buni. Indrăgise nespuns naturalistii ateii, darviniștii extremi, iar pentru feciorul pastorelui protestant, pentru Nietzsche, avea o dragoste neșarmurită. I-se părea un zău, coborât din înălțimile Olimpului antic, care îl stăpânea cu totul, îl făcea se simțească la fel cu el, să fie și el o caricatură descreierată, un furios lunatic, un poetastru, îndrăgit de eul său tulbure, un trubadur visător, bolnăvicios.

— La ce atâta sofistărie rabulistică, reflectă el de multe ori; ce prinzi cu simțirile, aceea cunoști și vezi; că este Dum-

nezeu, religie, adevăruri veșnice, conduită de traiu, umilire, blândeță, milă — toate numai vorbe, vorbe goale... Trăești, pentru că ai răsărit din neant, și trăiești singur. Indrăgești natura: un răsărit de soare, o boltă instelată, o mare furioasă, și-ți închipui, că cu mintea ta supraomenească le stăpânești pe toate. Prietini, dușmani, vorbe de clacă, închipuite. De se potighește o ființă în fața ori în preajma ta, sugrumă-o, zdrobește-o, să nu-ți zădărnicească rostul tău ales. Trăiește pentru tine și nu pentru alții.

Vieața, ce-i vieața? O tânjire lentă, înceată de azi pe mâne, o nebunie. O trăiești, pentru că ești silit. Te-ai stâns de timpuriu, — te-ai mântuit de chinuri, te-ai scuturat din cătușile nesuferite ale lutului învechit, greșos și putred.

Ori doară are vieața aceasta vre-un farmec? Intreabă osândiții din saline, muncitorii din docuri și fabrici? Sau ce afli în instituțiile moderne plăcut și atrăgător? Emularea nerușinată, protecțiile nesfârșite, căpățuirea mărginiților, prăbușirea urginată a celor idealști și sânguincioși: *totul mie, nimic fie?* Răsboaiele sălbatice, potopitoare, prăbușirea împărățiilor, zdrobirea idealurilor înfăptuite n'au avut toate aceeași soarte? Toate-s o deșertăciune și proastă și goală: himere clădite pe nisip“.

II.

Il întâlnisem apoi — cam cinci ani mai în urmă — într'un sat părăsit de munte, zdrenșos, cu părul lung în disordine, o barbă lungă, încălțită și căruntă fără de vreme. Ochii lui schinteietori și limpezi de odinioară, — bulbucați, stânși, tulburi. Umerii obrazilor ieșiți, nasul roșu, subsuoară cu o straiță de piele veche, petecită, roasă. Un agent la cutare bancă din capitală. Devenise un alcoolist pătimaș. Bea fără să alege.

Dupăce părăsise în scurtă vreme teologia, încercase cum spune el însuș — la filozofie. De aci se înscrise la iură, apoi trecu la medicină, fără ca să mântue cu vre-una. Mai în urmă, disgustat, întrase în tovărășia unor socialiști obraznici, cari îl foloseau de unealtă netrebnică, la fițuica lor, la „Lumina poporului“, ca să-și umple buzunarele, iar lui să-i scoată ochii cu câte o para chioară. Mai înainte bătuse și pe la ușa revistelor mai de seamă, cerând găzduire, pentru aberațiile creerilor lui bolnăvicioși, dar zădarnic. Incolo în vorbă, în scris eră un demagog de prima forță.

Ca student, perândând cele facultăți, păpase, cu momeli mincinoase, toată agonisala părinților săi sârguincioși, în tovărășia unor guri sparte, în fumul gros de cafenele și în bezele murdare, în cloacele grețoase ale capitalei. Intr'o vreme, ducea vieață destrăbălată în tovărășia unei femei netrebnice, becisnice. Iar pe bieții lui părinți, îi ținea în șac, prilejuind, că dă lecții la familii alese, că trăiește fericit, ca familist, dar e nespus de scump trăiul, scumpă vieața, nu-i poate ajutara.

Aflase acum, că sunt și eu în satul X., și, deodată mă trezesc, că întră abia proptindu-se pe picioare și împrăștiind o duhoare înădușitoare de beutură fermentată. Cereă cu insistință să-l găzduesc și să-i imbiu o fărâmă de pâne. Se izbl pe scaunul cel mai apropiat și începù să îngâne:

— Beau frate, beau până ploauă pițule. Bani n'am, dar sunt fecior la roată. Și apoi noi am fost doar prietini odată, știi tu odată! Vezi ce am ajuns!... patima... filozofarea... nebunia... Fichte, Schelling, Schoppenhaur... Nietzsche et tutti-frutti... Un neom, o lăpădătură a societății, bătută de toate vânturile sorții... Eminent, eximio I. Un nebun fără de Dumnezeu, fără de lege, fără de credință. Am golit cupa, am golit-o până în fund și acum îi înghit drojdiile amare". —

Și plângea cu sughițuri, un plâns schimonosit, desnădăjduit, un plâns de nebun descreerat.

Halul, în care mi-se înfățișă de data aceasta, judecata lui tulbure, desnădejdea neșarmurită, făcea să-mi treacă fiori răci prin tot trupul, mă învăluisse o milă adâncă, o milă de copil. Și el eră numai o pildă dintre miile de jertfe nevinovate, secerate în felul acesta! Imi părea incorigibil pe vecie.

N'aveam curajul să-l învinuesc, în momentele acelea, să-i fac reproșuri, ci-mi ziceam în mine: iată ce poate face o societate rea, stricată, o societate putredă! Cum îngroapă talentele rari! Mă cuprinse o greață, chiar și numai gândindu-mă la felul cum se propagă, cum se îmbrățișează literatura pornografică, scrierile moderne, pline de cea mai primitivă otravă, șandaloase, obraznice, grețoase. Și-mi părea că nici nu va sosi ceasul purificării, clipita dorită a mântuirii! Auzeam parecă în taina sufletului meu glumele grotești, mofturile bădărane, păcate și patimi josnice, îmbrăcate în haina moartă, atrăgătoare a tiparului, într'o limbă zgândăritoare. Portrete mârșave, cari înfățișează toată golătatea omenească, respingătoare, cinică; cari otrăvesc, înădușă, sugrumă puterea

de vieață a tinerelor generații naive, zac răsfățate prin sa-loanele societății modernizate, cufundate în plăceri necu-viincioase, despoiată de simțul pudiciții, străină de Dumnezeu, dușmană bisericii, îndușmănită cu credința.

Vedeam atâția părinți, cu ochii scâldați în lacrimile pă-rerii de rău, ispășindu-și ușurința, modernizarea, slăbiciunea și indiferentismul primejdios.

Mă dureă, când vedeam, că și în inteligența noastră pu-țină, molima aceasta săvârșește aceleși ravagii, aceleși pustiiri. Și îmi ziceam, oare ce va aduce ziua de mâne, când atâtea patimi nouă a trezit încăerarea mondială?

Ce vom face cu droaia de experiențe nouă, variată — în cele mai multe cazuri — stricăcioase, împrumutate tot din acest prilej, din contactul cu tot felul de oameni, cu credință sau fără credință?

Iată o nouă problemă, care bate cu stăruință la ușile noastre. O problemă grea, care ne cere o muncă binechibzuită, întezită, altruistă, o apostolie în cel mai deplin înțeles al cuvântului.

Se părăginesc țarinile în lipsa brațelor de muncă; la sate ca și la orașe, lipsa și neajunsul seceră mii de jertfe; nou-născuții din lipsa de hrană sunt becisnici, nevrednici de traiu. Pentru toate găsim mijloace și vreme. Profeții mincinoși în tranșee, în dosul tranșeelor, prin spitale, unde sunt groaznic de mulți, prin propagarea de broșuri și cu graiul viu ponegresc tot ce avem noi scump și sfânt. Ai noștri îi ascultă cu sufle-tul dornic și n'au încă atâta inteligență, ca să vadă capcana, care li-se deschide. Se vor întoarce cei rămași la vetrele lor și mulți vor importă învățături străine, vor deveni apostoli fanatici. În lipsa altor îndeletniciri vor cercă să fanatizeze și ei. Că se face propaganda în felul acesta, o știu din experiență, o experiență, durere, foarte tristă.

Părerea generală ține, că războiul a făcut mulți credin-cioși, a aprins focul multor virtuți amorțite. Aprob! Acolo de-parte în frământările armelor, în împărăția morții năpraznice, unde pământul e umed de sângele vărsat, care aburează; acolo da. Numai cât războiul n'are se țină cât lumea, vor veni și zile senine cu bielșug și atunci: câți nu-și vor uită de Dum-nezeu? N'a fost oare și în trecut tot așa? Nu avem decât să răsfoim paginile istoriei și ne vom convinge, că în frământări

și după încetarea lor s'au petrecut cele mai de seamă prefaceri. Sunt fapte concrete, cari vorbesc dela sine.

De astfel de idei eram stăpânit, când lumea din cafenea răsfoia ca în timp de pace cu sete revistele, îmbujorându-se de scăpărările scâlciate ale cutărui scriitoras. — Și mă țineam fericit și mândru, că noi nu ne putem lăuda cu o literatură ca asta.

IOAN ISAICU.

Din viața bisericii rusești.

— Note informative. —

Răsboiul european a provocat o interesare mai de aproape și prin aceasta o cunoaștere temeinică a națiunilor sub toate raporturile. Cele mai divergente erau părerile despre uriașul și misteriosul imperiu moscovit. Și fiindcă țarul a declarat, între altele, că răsboiul de azi e religionar, iar după cucerirea Galiției și-a trimis ceata de misionari printre Ruteni, — lumea a început să se ocupe mai intenziv de constituția și problemele bisericii rusești.

Revistele străine țin chestiunile acestea mereu la suprafață, dovadă că cetitorii primesc bucuroși orientări nouă asupra vieții și a problemelor bisericii pravoslavnice din Rusia. Într'un număr trecut s'a ridicat chestiunea și în coloanele acestei reviste și de aceea mi-se pare potrivit, ca în legătură cu ce s'a scris atunci, să excerptez în cele următoare câte ceva din rezultatele cercetărilor făcute de străini.

I.

În nr. 11—1915 al revistei „*Stimmen der Zeit*“ scriitorul polon F. Wiercinski are, sub titlul: „*Atotstăpânitorul sufletelor rusești*“, un bun articol despre poziția de drept a țarului în biserica rusească.

Ni-se spune într'ânsul, că în teorie, după învățătura bis. oficiale rusești, „episcopii, luminați de Duhul sfânt, cârmuiesc biserica, fiind căpeteniile ei faptice“, și că biserica ține cu îndârjire la această tradiție apostolică. În realitate însă, țarul e patriarhul tuturor Rușilor, deprinzându-și puterea prin „sf. Sinod“ cu supravegherea procuratorului general — de obicei un ofițer înalt, sau ministrul de culte —, dupăcum a dispus Petru cel Mare (la 1721) împotriva tuturor canoanelor biseri-

cești. Membrii sinodului, afară de cei 3 mitropoliți din St. Petersburg, Moscva și Kiew, sunt aleși respective denumiți după capriciile țarului. Pe timpul lui Petru cel Mare, din 12 membri numai 3 erau episcopi. Se alege pe câte 3—5 ani, dintre cei mai docili, iar la ședințe nu se pot prezintă fără invitare din partea procuratorului. (S. p. mitropolitul Moscvei Filaret, fiind „persona ingrata“, n'a fost chemat la sinod ani de-a rândul). Puterea procuratorului se circumscrie așa: „El are scaun în sinod; va observă cu energie ca sinodul să rămână pe lângă datorințele sale, iar în chestiile supuse deciziei sinodului va purcede cu vigilență, amăsurat regulamentelor și ucazurilor“. Dacă sinodul nu se supune, el va protestă imediat, sistând desbaterea și raportând la moment țarului. Așa că azi nici o hotărâre a sf. sinod nu se poate ridică la valoare de drept fără învoirea procuratorului. El e supus numai țarului. (Doi procuratori, arătând concilianță față de sinod, au fost înlăturați). Membrii sinodului depun jurământ, prin care recunosc ca judecător suprem al sinodului pe țar. Puterea țarului față cu sinodul e cuprinsă și în colecțiile de legi, statute, catehisme pentru popor ș. a. Din aceste reiese, că „sf. Sinod“ e numai un *instrument* prin care împăratul tuturor Rușilor își deprinde puterea duhovnicească. (V. cod. de legi, p. I. art. 43, ori comentariile iuriștilor, s. p. Mihailov, ori statutul pentru armată și flotă ș. a.).

Pentru a înțelege psihologia țaranului rus de azi, e de ajuns să amintim, că după catehismul scurt, prescris poporului, la porunca 5 (resp. 4) dumnezeiască, i-se explică acestuia, că în locul prim are să cinstească pe împăratul și pe persoanele cărmuitoare: aceștia țin locul părinților, dându-le cele spre folos sufletesc și trupesc, și îngrijindu-se de toate chestiile *bisericești*, militare și civile; aceasta e cea mai mare putere părintească după Dumnezeu. În locul al doilea vin judecătorii și superioritățile militare. În locul al 3-lea apoi vin *părinții!*

Denumirea episcopilor și jurământul lor înainte de sfințire încă își are nota sa particulară în sistemul de stat rusesc. Căci țarul *poruncește* prin ucaz și „sf. Sinod“ află de bine, ca cutare să fie episcop al cetății X. Poziția aceasta deosebit de privilegiată a țarului se vede și din aceea, că el se cuminecă în ornate bisericești, el hotărăște canonizările sfinților, aproabă cârțile liturgice, numele lui e la loc de frunte pe antimise ș. a.

de aceste. În coastele fiecărui episcop e pus câte un secretar consistorial, numit de sinodul diecezan la propunerea procuratorului: acesta e controlorul episcopului, dă rapoarte despre eparhie și episcop, cari pot avea de urmare relegarea episcopului în vre-o mănăstire, unde e păzit aspru. Activitatea episcopului e stânjenită prin munca de biurou, ce i-o impune sinodul; e aservitul consistorului și al sinodului. De o activitate bisericească nici vorbă. Episcopii aceștia de stat nici nu pot cunoaște eparhia extinsă și starea bisericii, căci procuratorul se îngrijește, să fie strămutați tot cam la 3 ani. Care e episcopul, care și-ar riscă scaunul său, îndrăznind să pășească pentru drepturile bisericii față cu statul, resp. cu țarul, „atotstăpânitorul sufletelor rusești“?!

Și în fața acestei stări de lucruri, ne gândim iarăși la mărturisirea de credință pentru orientali alui Dositeiu, care zice: „*Spiritul sfânt* așează episcopi în toate bisericile, fiind păstori și cărmuindu-o *de fapt* și după dreptate ca și căpetenii, *întru toate* (sic)“.

II.

Revista „*Theologie und Glaube*“ din Paderborn are (nr. 8—1915) un alt articol, despre: „*Scopurile politice bisericești din Rusia*“. Aici ni-se spune, că fiind biserica aservită statului, ea servește de mască pentru țintele imperialiste ale politicii rusești. Sunt ideile de domnie universală, împrumutate dela împărații bizantini și dela patriarhii acestora, dar sub o înfățișare nouă: Țarigradul ca rezidență imperială și ca centru al statului divin al slavismului!

Deja Ioan IV cel Cumplit (1533—84) a silit pe patriarhul din Constantinopol și sinodul lui, ca pe baza înrudirii să proclame sărbătorește dreptul său la coroana bizantină. A trebuit însă să se mulțumească numai cu un patriarhat la Moscva. — Urmașul lui, Teodor I (1584—98), a dorit să strămute la Moscva patriarhia Țarigradului, iar rezidența sa împărătească să fie Constantinopolul. E cunoscut apoi de toată lumea testamentul politic alui Petru cel Mare.

Stăruințe noi s'au depus în v. 19, când s'a purtat luptă paralelă: împotriva Turcilor, și împotriva patriarhiei grecești, cercând să-i reducă influința, ajungând în schimb Rusia la o hegemonie bisericească în Balcani. De aceea și-a dat tot concursul pentru separarea singuraticilor biserici naționale din

Balcani, cari aveau să fie „recunoscătoare“ față cu „Sfânta Rusie“. Adevărat că uneori a avut desiluzii! Munca însă continuă, și azi oamenii își dau seama de o influință rusească în peninsula mult bântuită. — De altă parte se urmărește o dominare și față cu celelalte patriarhii orientale. Aici munca e mai ușoară. În 1882 s'a întemeiat „Societatea rusească pentru Palestina,“ care urmărește propaganda rusă prin întemeierea de diferite școli, ospiții, spitale, instituții caritative, mănăstiri și biserici, procesiuni număroase, colonizări sprijinite de stat ș. a. Antiohia și Ierusalimul stau deja sub influință rusească, patriarhii pot fi numai rusofili, ba în Antiohia începând cu a. 1885 sunt Ruși veritabili. La a. 1898 patriarhul Meleție a alungat pe toți episcopii greci ori grecomani. Singură Alexandria rezistă cu succes până acum. (Interesele Angliei!).

În patriarhia Țarigradului munca e destul de grea, căci Grecii sunt cei mai mari dușmani ai Rușilor de aceeaș credință. Dar Rusia cearcă să-și netezească drumul prin călugării săi, trimiși în diferite părți. Bunăoară mănăstirile dela sf. Munte (Athos), unde s'au scurs atâtea bogății românești, erau pe la jumătatea s. 19 așazicând curat grecești. La a. 1902 sunt deja 3615 călugări ruși pe lângă 3207 greci. (Românii au o singură mănăstire). Înțelegem deci intențiile Rusiei, care după războiul balcanic a făcut propunerea pentru ridicarea unei „republici monahale“ pe „sf. Munte“, și încă sub protectorat *rusescl*. Ea lucră cu sistem pentru ajungerea țintei sale: stăpânirea Constantinopolului politic și bisericesc, supunerea bisericilor pravoslavnice ale răsăritului, domnia slavismului și lupta împotriva bisericii catolice independente. Astăzi are misionari în Abissinia, Persia, China, Coreea, Japonia, America și aiurea.

Își va ajunge oare ținta? „Der Mensch denkt, Gott lenkt“, omul propune, Dumnezeu dispune.

III.

Biserica rusească așadară, fiind cu totul la discreția statului, nu poate să desvoalte decât o activitate dorită și impusă de cercurile conducătoare. Despre o pulsație a vieții religioase, ca de pildă în sinul bisericii catolice, nu poate fi vorba. — Un articol al prof. Dr. L. Lübeck: „*Biserica imperială rusească*“, apărut tot în revista „*Theologie und Glaube*“ (nr. 9—1915), ne orientează foarte bine în punctul acesta.

Dintre bisericile „autocefale“ cea mai *conservativă* e cea rusească. Ea păstrează neschimbat acele dogme, pe cari le-au primit Rușii la încreștinarea lor prin biserica bizantină (sfârșitul v. 9). Ei au rămas surzi atât față de înoirile dogmatice protestante, cât și față cu schimbările dogmatice ale bisericii grecești (d. p. reconfirmarea, conferirea maslului la sănătoși, ș. a.). In consecință a rămas înapoi și *știința teologică*. Cu toate acestea teologia rusească e considerată și azi ca magistra ortodoxiei. (Se trimit doar tineri la St. Petersburg, se traduc autori rușești ș. a.). In vremile din urmă, sub influința germană — se observă chiar un anumit interes cu deosebire față de istoria bisericească, de studiul biblic și de liturgică. In dogme însă Grecii ocupă locul prim.

Rușii, și în genere Slavii, fiind aplecați spre misticism și spre o aprofundare în amănunte ale liturghiei, au ajuns la o ciudată concepție cu privire la esența religiei. Ei văd încorporarea religiunii în *cultul divin extern*, care cu nenumăratele-irituri și ceremonii, mai mult sau mai puțin mehanice, exerciază o influință aproape magică asupra credincioșilor. Lucrul principal în biserica rusească e prin urmare parada mare și strălucirea orbitoare în serviciile divine, biserici pompoase, operații cu efecte de lumină, cântare polifonică, o dispoziție spre continuă sărbătoare. Tocmai de aceea venerarea sfinților și *cultul icoanelor* s'a desvoltat în mod neînchipuit la Ruși. Sunt predispuși să atribuie o putere divină înseși chipurilor, pe cari le aflăm în număr mare în biserici, acasă, pe cale și aiurea. Corăspunde cât se poate de bine dispoziției mistice a poporului slav să se închine înaintea icoanelor, făcând nenumărate mătăanii și cruci, sărutându-le, și aprinzând lumini înaintea lor. Nu arareori se nasc obiceiuri nepotrivite și superstiții în legătură cu această exagerată iconodulie, sau chiar *iconolatrie*.

Biserica rusească întrece Bizanțul în misionari, în vieța monahală și în numărul sectelor. *Misionările* se fac însă numai pe teritorii cu influință rusească, servind mai ales scopurile politice ale statului. In cler este un interes foarte scăzut față de misiuni; de altmintrea și în aceste se pune pond numai pe partea exterioară. *Vieța monahală* e tipică. In Rusia sunt vre-o 800 mânăstiri (300 pentru femei), cu vre-o 53 mii locuitori ai lor. Cei mai mulți s'au retras la mânăstire numai din motive lumești. Abia vre-o 8 mii au depus profesiunea. Nu

este nici o mișcare în sinul lor, nu se gândesc la o reformare a vieții călugărești: își trec vremea într'o somnolență adâncă, disprețuiți de toată lumea. Intre laici sunt vre-o 27 mii de „cerniți“ (poartă vestminte negre), cari ar corespunde terțiarilor catolici.

Clerul mirean stă și mai rău. Formează o adevărată castă și este ignorat din partea tuturor. Are o educație seminarială defectuoasă. Știință, cultură teologică, progres, literatură religioasă, le sunt concepte străine. E curios, că laicii ruși dau mai multă atenție literaturii teologice, decât preoții, deși n'au rol așa însemnat în biserică, precum de pildă la Greci. Catedrele facultății de teologie la universități sunt ocupate adeseori de laici ca și România bunăoară, ori chiar la Sibiiu. „Enciclopedia teologică ortodoxă“ are de colaboratori la 30 de laici și numai 5 preoți. — Preoții își au venitele exclusiv dela credincioși; și din motivul acesta trebuie să închidă ochii la multe scăderi, ba adeseori sunt companionii sătenilor la multe vijii.

Poporul e dela natură adânc religios, dar despre o viață religioasă adevărată nu poate fi vorba. Nefiind îngrijiți sufletește, trec în superstiții, bigotism și în secte, spre formarea cărora au o deosebită predilecție. După unii scriitori ruși, azi a *treia parte* a populației ar fi sectară. Fiind urmăriți și persecutați, cei mai mulți își țin în secret credința nouă, neîndrăznind să agite pe față contra bisericii ortodoxe dreptmăritoare. Pe toți îi unește ura față de biserică oficială și față de reprezentanții ei. Cei mai temuți sunt „rascolnicii“.

Instituții umanitare, caritative încă aflăm în biserică rusească, dar le lipsește spiritul dătător de viață, și altruismul din biserică catolică, cu activitatea și abnegația ordurilor călugărești apusene.

O *activitate socială, ori culturală-educativă* a bisericii rusești e eschisă. Preoții sunt săraci, iar episcopii nu se coboară din înălțimile tronurilor bisericesti. Statului îi e cât se poate de binevenită inerția și sterilitatea aceasta în biserică. Își poate urmări mai bine scopurile sale. *Arta* bisericască încă stagnează, între marginile rigide ale stilului bizantin. Afară de bisericile dela orașe — pompoase ca zidiri arhitectonice —, la toate celelalte vom afla o simplitate monotonă înafară — și o totală lipsă de gust înlăuntru. De aranjarea cu gust a bisericii și de curățenia ei nu se prea îngrijește nime.

Relația bisericii oficiale rusești cu cea catolică a fost totdeauna dintre cele mai dușmănoase. Cu toate acestea biserica catolică e în creștere: astăzi numără la 8 milioane de suflete. Statul rusesc e cât se poate de mulțumit cu biserica ortodoxă, care nu-i poate turbura apele, de altă parte își dă bine seamă de puterea de viață ce o posedă biserica catolică în independența ei de orice putere lumească. De aceea sistemul politic rusesc pune tot felul de piedeci în calea trecerii la catolicism, și extirpează radical orice simpatii de unire, cari le au mai ales Rutenii. În timpul scurt al dominației lor în Galilia, misionarii lui Eulogiu și-au început la porunca țarului munca de convertire, sprijiniți de argumentele baionetelor rusești. — Aceasta e unica direcție, în care biserica rusească poate și trebuie să desvoalte o activitate mai intenzivă, — amăsurat dorințelor celor mai mari.

*

Astfel ni-se prezintă stările din biserica rusească în revistele germane. Dându-le aici, credem că am făcut un bine, căci punându-ne înaintea ochilor o icoană a relațiilor bisericești din cea mai puternică biserică pravoslavnică, ea ne va putea da mult de gândit nouă, cari stând sub influința culturală a apusului, formăm puntea de trecere între apusul luminat, conștiință și muncitor și între răsăritul — văzut în lumina de mai sus, — care exerciază și azi o putere „magică“ asupra oamenilor din vecinătatea noastră.

ZAHARIA POP.

Insemnări.

Cvota de binefacere a băncii „Albina“ și „Orfelinatul din Blaj“. „*Revista Economică*“ din Sibiu publică în nr. său 21 (20 Maiu c.), poziție de poziție, „instituțiile culturale și de binefacere“, pentru cari adunarea generală din 13 Maiu c. a „Albinei“ a destinat cele 35,000 cor. ale cvotei sale de binefacere din acest an. În fruntea listei stă *orfelinatul din Sibiu*, ajutat cu 10,000 cor., rata primă din suma de *cincizeci de mii* împărțită pe 5 ani. Urmează apoi o întreagă serie de instituții — cu totul sunt 25 de poziții! — ajutate cu sume mai mari sau mai mici, după importanța culturală românească ce reprezintă. Sunt și câteva instituții locale, din Sibiu, ca „reuniunea

pompierilor“, „reun. pentru înfrumusețarea orașului“ și altele, cari deși nu sunt românești, nu sunt nici străine de interesele Românilor sibiieni. Și apoi „noblesse oblige“. De aceea nu se va găsi desigur nime, care se dificulteze aceste poziții de câteva sute coroane. De asemenea suntem foarte mulțumiți cu cele 200 coroane, cari — ca și în trecut — s'au dat și anul acesta pentru „fondul studenților bolnavi din Blaj“.

Altceva este însă, ce credem că *trebuie* să se încresteze cu acest prilej. Este anume faptul, că această poziție de *două* sute coroane a „bolnavilor“ noștri, este *singura* poziție, ce servește deadreptul interesele de orice natură ale acelei părți a neamului nostru din această țară, care aparține legii noastre unite. Deosebit ținem apoi să remarcăm, că ne doare nespuse de mult, că peste *orfelinatul nostru din Blaj*, această instituție a *întreg* neamului nostru, care din toate punctele de vedere poate fi pusă cu mândrie alături de instituția similară a bisericii Sibiului, *s'a putut trece de astădată pur și simplu la ordinea zilei*, atunci când pentru cel din Sibiiu s'au votat nu mai puțin decât 50,000 cor.

Ideea orfelinatului nostru s'a ridicat, ce-i drept, puțin mai târziu ca a celui din Sibiiu, dar din luna lui *Februarie*, de când mișcarea pentru el se ține mereu și într'un chip atât de vrednic la suprafață, a fost tocmai destulă vreme ca cercurile competente dela „Albina“ să ia la cunoștință existența ei. Apelul călduros din 25 Februarie al comitetului central al mișcării, s'a trimis atât centralei din Sibiiu, cât și tuturor filialelor ei, așa că este cu totul exchis, ca adunarea generală dela mijlocul lui *Maiu*, respective lucrările preliminare, să zicem, din *Aprilie*, să nu fi fost în poziția de a se *putea* gândi la *ambele* orfelinate. Și dupăce credința noastră este, că *trebuie* să o facă — fiindcă este mult mai străveziu pretextul că Blajul, n'a băgat scrisoare deosebită ca Sibiul, decât ca cineva să nu-l înțeleagă —, îndrăznim să spunem, că *omiterea acestei poziții* din cvota de binefacere a acestui an *se poate socoti*, cu tot dreptul, ca o *bruscare fâțișă a celor mai sfinte sentimente ale noastre*.

Dar n'am vol, să fim rău înțeleși! De aceea ținem să mai spunem următoarele: 1. Suntem foarte bucuroși, că „Albina“ a votat o sumă așa de frumoasă pentru orfelinatul din Sibiiu, fiindcă mișcarea pentru orfelinele noastre ni-se pare una dintre cele mai importante din câte s'au pornit la noi vre-odată, care trebuie sprijinită din toate puterile. 2. Un singur moment

nu ne-a trecut prin minte, să poftim ca „Albina“ să dea pentru orfelinatul din Blaj *aceeași* sumă, pe care o dă pentru cel din Sibiiu, fiindcă știm, că *alta* este proporția, în care sunt angajate la ea capitalele membrilor celor două biserici ale noastre. Am dorit însă — și credem că pe dreptul! —, ca orfelinatul nostru din Blaj să fie ajutat *și el în proporția cuvenită* și chiar *acum la început*, când așa de mare lipsă are de ajutor.

Că direcțiunea „Albinei“ are de gând să revină în acest punct, ne bucură și o cerem deadreptul. Orice revenire viitoare a ei, — care chiar să poată fi supusă adunării generale extraordinare dela toamnă, ce *nu* credem —, nu poate însă repara paguba ce ne-a făcut. Și dacă cu toate acestea am crezut, că e bine și trebuie să scriem aceste șire, am făcut-o pentru ca în viitor așa ceva să nu se mai poată repetă. Dacă „Economul“ din Cluj — ca să luăm o pildă —, a propus adunării sale generale din acest an, să voteze pentru orfelinatul din Sibiiu *jumătate* cât pentru cel din Blaj, deși acolo în proporție este cu mult mai puțin capital „neunit“ (sit venia verbo!) decât la „Albina“ capital „unit“, așteptăm, ca altădată paritatea, ori mai bine zis echitatea, să stăpânească și aiurea.

În *acest* sens salutăm cu bucurie mișcarea de *reorganizare* ce s'a pornit în sinul institutului. Să fie într'un ceas cu noroc!

Dr. Alexandru Rusu.

*

Parohul neglijent în administrarea sacramentului mărturisirii (Cazuistică). În sinodul protopopesc din Delușor s'a încins o discuție vie între părintele I. Albu și protopopul A. Melinte în jurul diligenței cu care sunt obligați preoții să pro vadă turma Domnului cu sf. sacrament al mărturisirii. „Eu nu mă sinchiesc atât de mult“, spune părintele Albu. „Imi spovedesc creștinii la Paști, în ceasul morții, dacă pleacă la oaste, iar femeile și când sunt aproape de naștere. Mai mult nu. Așa a fost în satul meu și în tot jurul, totdeauna. Dacă venia cineva altădată îi spuneam limpede, că nu-l ascult; meargă la alții“. Protopopul susține, că aceasta nu merge, este o *adevărată* dezertare dela slujba sacră și, după părerea lui, fiecare preot este dator să administreze cu toată promptitudinea sf. sacramente, de câteori le vor credincioșii. Datorința aceasta este gravă și dacă numai odată un paroh nu voește p. e. să mărturisească pe un credincios, păcătuește păcat de moarte.

Părinții dela sinodul din Delușor nu au putut cădea de acord în rezolvirea chestiunii și cer informații precise dela protopopul din tractul vecin. Ce sfat trebuie să le dea acesta?

Greșește și părintele Albu și Sfinția sa șeful Melinte. Unul prea aspru, altul prea laxist. De fapt, fiecare preot din *cura animarum* în urma unui contract tacit încheiat cu credincioșii săi, prin însuș faptul că a primit să le fie păstor, este obligat sub păcat greu să le administreze sf. sacramente de câteori aceștia le voesc în *mod rațional*. Preoții cari nu sunt în cura animarum sunt datori numai în caz de necesitate și când nu s'ar găsi alții. Ei sunt obligați de virtutea carității. Prin urmare, dacă părintele Albu purcede cum a zis, evident comite păcat greu. Ba încă și numai, dacă *mai des* nu voește să mărturisească, chiar și credincioși, cari nu au tocmai lipsă urgentă, ci numai din devoțiune se spovedesc; ori dacă și numai *odată* nu ar voi să asculte pe un bolnav greu, el tot greu păcătuiește. De asemeni este obligat sub păcat de moarte să nu se arete târziu și fără voie și mânios pe cei cari vin des, s. p. în fiecare săptămână, la mărturisit. Greutatea păcatului însă atârnă dela dauna sufletească a credincioșilor. Așa că, dacă parohul numai rar s'ar purtă așa, ori numai când și când ar denegă ascultarea vre-unei mărturisiri neurgente, nu ar comite decât păcat ușor, de nu cumva modul de purcedere ar înstrăină credincioșii dela primirea deasă a sf. taine. Deci nu stă nici ce a zis părintele protopop. Cu atât mai vârtos, că el nici nu a făcut deosebire între credincioșii parohieni proprii și între străini. Relativ la acești din urmă obligământul preoților din cura animarum este cași al celor cari nu poartă grija de suflete.

Parohii în special au sfântă datorință să-și îndemne credincioșii la frecventarea sf. taine și să le ofere comoditatea de a le și frecventă.

Dacă vre-un preot în cura animarum ar greși în privința aceasta, protopopul este obligat să-l îndrepte și, la caz de neascultare, trebuie arătat Ordinariatului.

Dr. Ioan Coltor.

CRONICĂ.

Zece ani dela luarea celor dintâi dispoziții pentru ridicarea unui orfelinat gr. cat. In 29 Maiu a. c. se împlinesc tocmai 10 ani, decând nobilul absolvent de

teologie, *Filon* cândva *Tath*, a dispus testamentar, ca întreagă averea lui să servească drept bază la înființarea unui orfelinat pe sama orfanilor de ambe sexele, rămași după preoții gr.-cat. din arhidieceză. Aceia, cari înainte cu 10 ani au fost prezenți la facerea testamentului lui *Filon Tath*, își reamintesc bucuria și mângăierea sufletească, ce avea milosul testator, crezând el firm, că ceea ce face e începutul organizării mîlei creștinești și la noi la Români, crezând, că poporul român, în mijlocul căruia toți miserii sunt miluiți, va deprinde caritatea în mod mai sistematic, ridicând, rînd pe rînd, institute pentru orfani, pentru bolnavii săraci, pentru bătrânii neputincioși și lipsiți de mijloace, pentru copiii părăsiți ș. a. m. d. Credem, că mai mult se bucură sufletul bunului binefăcător acum, când vede proporțiile mari, ce le are și la noi chestiunea ajutorării celor nefericiți și când vede, că e aproape ziua, în care se va realiza și gîndul mare ce l-a turnat în testamentul său înainte cu un deceniu.

Chestiunea ajutorării celor nenorociți s'a dezvoltat la noi, în ultimii zece ani așa, cum nu s'a putut ușor prevedea. Făcutu-s'au colecte modeste pentru augmentarea fondului lăsat de *Filon Tath*. Piul și regretatul preot-prof. *Emil Viciu* a lăsat prin testament, în 1912, cor. 2000 pentru orfelinatul contemplat de *F. Tath*. Învățătorii din arhidieceza de *Alba-Iulia* și *Făgăraș* au hotărît în 1912, să colecteze pentru ridicarea unui orfelinat pe seama pruncilor de învățători, rămași orfani. Tot în 1912 a hotărît înființarea unui orfelinat gr.-or. român sinodul arhidiecezan gr.-or. ținut în Sibiiu. Societatea meseriașilor din *Blaj* în 1912 a inițiat un fond special pentru ajutorarea copiilor orfani de meseriași. Marele binefăcător, prepozitul *Ioan* cândva *M. Moldovanu*, în literile fundamentale din 1914 spune, că scopul fundațiunii sale este și „ridicarea sau ajutorarea unui azil pentru orfani de ai preoților și învățătorilor gr.-cat. români din arhidieceza de *Alba-Iulia* și *Făgăraș*.” Tot în 1914 a hotărît și „Uniunea femeilor române” din *Ungaria* ridicarea unui institut pe seama orfanilor români, fără deosebire de condițiune și religione a părinților. Iar acum de o jumătate de an mila creștinească în ambele biserici ale *Românilor* din *Ungaria* bate puternic la inima fiecărui credincios pentru orfanii războiului, arătând mari și bogate rezultate, vrednice de un popor creștin și conștiu de sine.

Știm, că conducătorii bisericii noastre sunt hotărâți, să deschidă institutul pentru orfanii războiului încă în toamna acestui an. Totodată credem, că între preocupările lor ocupă loc și înfăptuirea dorinței și a gândului binefăcătorilor de pie și vrednică pomenire și sperăm, că deodată cu deschiderea institutului pentru orfanii războiului se vor deschide ușile, poate în acelaș edificiu, și pentru orfanii preoților și învățătorilor noștri. Aceasta ar fi cea mai frumoasă aniversare de 10 ani dela luarea celor dintâi dispoziții pentru ridicarea unui orfelinat gr.-cat. român.

În 2 Maiu a. c. preoții și învățătorii districtului protopesc gr.-cat. al Reghinului, ținându-și sinodul de primăvară în Chiherul superior, unde e înmormântat trupul fericitului Filon Tath, și-au ținut de plăcută și sfântă datorință, să meargă în procesiune la mormântul piului fundator. — E frumos și edificător, când în chipul acesta se întâlnește binefacerea cu recunoștința! (șr.)

*

Orfelinatul din Blaj a trecut peste a doua sută de mii. Nu relevăm acest fapt, pentru că suma aceasta ni-s'ar părea deosebit de mare față cu aceea la care credem că va ajunge, ci pentru că s'a ajuns aici, pe la mijlocul lui Maiu, din colectele alor *abia 50 parohii*. Și asta ne spune mai mult decât însași suma colectată dejă. Mișcarea plină de însuflețire caldă, ce stăpânește în *toate* parohiile *întregii* noastre provincii mitropolitane — peste 1400 la număr —, ne îmbie perspective atât de frumoase, încât buzele ni-se deschid dela sine spre rugăciune, pentru a mulțumi lui Dumnezeu, că ne-a adus la această cărare a iubirii creștine.

Când scriem aceste șire, comunicatul oficial al comitetului central executiv aproape încheie, în vreme de *abiă o săptămână*, a doua decadă din a treia sută de mii, cea mai grăitoare dovadă că nădejtile noastre de a atinge sume nebănuite la început, sunt foarte reale.

Dee Dumnezeu, să ajungem neasămănat la mai mult decât am sperat la început!. (r.)

*

Elevii gimnaziali din Blaj la înălțimea chiemării. Mișcarea impunătoare pentru orfelinatul nostru din Blaj a trezit în sufletele plăpânde ale elevilor dela liceul nostru din loc atâta însuflețire, încât ochii noștri se umezesc de lacrimile bu-

curiei, când vedem iubirea ce acești copii o arată față de orfanii — copii și ei — ai eroilor noștri. Dacă au grăit cândva faptele, apoi grăiește cu putere de tunet fapta elevilor acestora. Pentrucă acești elevi au pus pe altarul jertfelor noastre comune nu mai puțin decât *2556.57 coroane*. Adevărat, că aici se cuprind și sumele colectate de ei în decursul vacanței de Paști, dar și numai ofertul lor de *peste una miee cor.* (1,100.48) este o sumă care trece peste toate așteptările noastre.

În fața acestor spontane manifestări ale puterii noastre de viață, aducem cele mai călduroase mulțumite dascălilor acestor elevi, pentrucă au știut să sădească în inimile lor sentimente ce rodese atât de frumos. Ferice de noi, când putem încreștă fapte ca și aceasta! (ar.)

*

Preot român vizitator al prizonierilor de rășboiu.

Mai zilele trecute episcopatul catolic maghiar a pus la dispoziția P. *Nosedă*, paroh în Elveția, suma de 5000 cor., ca să o împartă printre prizonierii de rășboiu maghiari din Italia. P. *Nosedă* cercetează acum a 2-a oră pe prizonierii austro-ungari de pe frontul italian. Pe cât știm ideea de a numi un preot român de vizitator al eroilor noștri ajunși în captivitate este azi obiect de discuție al forurilor noastre superioare și avem cea mai firmă convingere, că în curând se vor bucură și fiii înștrăinați ai neamului nostru, văzând pe cineva de al lor prin țările depărtate unde au ajuns. Câtă mângăiere și câtă putere sufletească vor scoate din faptul acesta sermanii noștri prizonieri, își poate închipui oricine.

Ce e drept, lucrul acesta nu este tocmai atât de ușor de realizat între împrejurările de azi; nu este însă nici tocmai atât de greu, cum s'ar părea la prima privire. Dacă guvernul nostru ori eventual guvernele dușmane nu ar admite ca vizitator vre-un preot dela noi, va trebui să recurgem și noi la vre-un preot dintr'o țară neutrală, român, ori care să știe bine românește. Nouă ni-se pare, că d. p. Păr. Dr. Ioan Bălan dela București ar fi poate cea mai potrivită persoană, care pe lângă serviciile ce le aduce azi pentru prizonierii noștri, credem, bucuros și-ar luă și osteneala de a mângăia prin prezența sa pe părășiții feciori români, cu atât mai vârtos, că inițiativa acestui bun și sfânt lucru tot Sf. Sa pare a fi avut-o (ic.)

Carți și reviste.

Vieața sf. Francisc de Assisi. Iași. Instit. N. V. Ștefăniu. 1916. Pag. 96. Prețul 30 bani.

Este al 5-lea număr din *Biblioteca Populară Catolică*, în care ni-se povestește vieața îngerească a celei mai vestite și mai populare figuri de sfânt din evul mediu, a întemeietorului celor trei orduri franciscane.

Este o admirabilă icoană de sfânt, icoana zugrăvită de această nepretențioasă vieață alui Francisc de Assisi. Lirismul ușor și dulce, caracteristicul tuturor marilor contemplativi, este mai pronunțat în sf. Francisc decât doar în toți sfinții cari au venit după el. Chipul lui senin împrăstie o lumină atât de bogată, încât clarifică toate cutele inimii omenești, nelăsând loc pentru nici o patimă umilitoare. Intemeietorul acesta de orduri călugărești a concretizat în sine frumseța idealurilor creștinești. Părăsind totul ce-l putea atrage spre pământ, sufletul său se înalță ușor și liber spre cele mai curate sfere ale creștinismului. Darul extraordinar al minunilor și al surprinzătoarelor profeții i-au popularizat mult numele, cum i-l-au răspândit pe întreg rotogolul și numărul mare al fiilor săi sufletești. Purtând săpate pe frunte trăsăturile marcante ale veacurilor prime de după al 10-lea, având în aceeaș vreme în priviri lumina anilor ce aveau să urmeze, sfântul acesta, acest mare patriarh, cum îi zic cu mândrie franciscanii, a avut darul, nu numai de a fi un impunător personaj istoric, ci de a creă o istorie întreagă. Opera lui a fost în mare parte cea mai strălucitoare glorie a evului de mijloc. El i-a imprimat sigilul nemuririi. Din sufletul său a știut scoate marile idei mântuitoare, cari trăite mai întâi de el, au redat vieață societății putrede de pe timpul lui Barbarosa.

Sfinția Sa Fr. *Ulderico M. Cipolloni* O. M. C. superiorul franciscanilor din România, istorisind cu grije și cu acurateță vieața și minunatele fapte ale marelui său părinte sufletesc, va simți de sigur multă mângăiere gândindu-se, că a făcut cunoscut și Românilor pe acela, care veacuri de-arândul aproape numai singur își trimitea misionarii și în mijlocul lor. Nu ar strica, dacă numerii ce vor urma din B. P. C. ne vor reda pe românește istorisirile frumoase ale soților *del Poverello di Assisi* și încântătoarele pagini *dei Fioretti di san Francesco*. (ic.)

*

De câtăva vreme apare din nou »organul clerical independent« al păr. D. Voniga din Timișoara »*Revista Preoților*« și în ea a reapărut și ineputabilul d. Gruia.

De astădată, în Nr. 4—6 (7 Maiu) nu se mai ocupă de chestiuni istorice, ci trecând pe terenul dogmelor scrie despre »Interdogmatismul (!) lui filioque« sau articlu adiafor de credință«. Ci-că chestiunea despre purcederea Spiritului sfânt, ca peste tot orice chestiune referitoare la relațiunile de vieață în-

ternă alui Dumnezeu, privește, după învățătura vetero-catolicilor, »curat știința religiei și nu însași religia ca atare; scurt întrebările aceste nu sunt încheeturi de credință«. Și după ce ne spune, că ele au ajuns în credeu ca Pilat din Pont, câtă vreme locul lor ar fi numai »în răbdurile foliante ale teologiei speculative«, insistă pentru a se declara chestiunea filioque de (ascultați mă rog!!) »un punct mort, punct interdiferențial (?), articol transigent (!), articol adiafor, articol interconfesional, interdogmatic, interhristian (!)«. Va se zică, chestiunea aceasta, care după învățătura ambelor noastre biserici formează o parte însemnată a descoperirii dumnezeiești, să se ia dela ordinea zilei, să se șteargă din credeu și chipu — Doamne iartă-ne! — să se trimită înapoi la Dumnezeu. Pentru că, vezi Doamne, dlui Gruia i-s'a urit de cercetările istorice destul de migăloase și s'a făcut »dogmatist«!

Mai mult Dsa crede, că între teologii uniți mai tineri (citează pe păr. Dr. Suciș), cari după d. Gruia »au curajul apostolesc al unei plauzibile platforme« (ce-o fi și asta!?), și a căror învățături în acest punct »se pare că nu au (firește numai după capul dsale!) asentimentul bisericii catolice magistrale,« poate găsi ceva sprijin pentru gândul său »adiafor«.

Ei bine, iată i-o spunem — desigur și cu asentimentul păr. Dr. Suciș — că se înșală amar, dacă crede, că pe calea apucată va putea ajunge la ceva rezultate. Nu dle Gruia! Unirea atât de dorită a bisericilor nu se va face nici când prin declararea vre unui articol de credință de »transigent« ori adiafor, ci cu totul pe alte căi, pentru netezirea cărora credem că nici una dintre bisericile noastre nu e bucuroasă de amestecul atât de incompetent al dlui Gruia. De aceea, din partea noastră cel puțin, îl rugăm creștinește, să părăsească terenul, mult mai îngrat ca cel istoric, al dogmelor, având convingerea, că își poate găsi un teren de activitate mult mai potrivit pentru ideile sale vetero-catolice. Chiar o revenire la terenul »istoric« pare-că s'ar putea socoti din partea dsale ca o soluție destul de avantajoasă. Acolo omul e mai la largul său, poate face fel de fel de combinații și pe urmă încăpăținându-se pentru ceva ideie nu-i primejdia anatemei ce cad cu atâta greutate pe capul ereticilor, chiar și vetero-catolici. (ar.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

P. T. Abonași. La numărul acesta anexăm și câte o blanchetă de chèque, rugând pe toți, cari sunt în restanță cu plata abonamentului de pe trecut și anul curent, să binevoască a o folosi pentru achitarea cât mai urgentă a datoriei.

Dr. H. Viena. Plata abonamentului Sf. V. e achitată pe întreg a. c.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.